

molet«. Uslovno rečeno i ovaj deo bi se mogao nazvati igrokazom, kao i igrokaz (prsten) u prethodnoj zbirci. Dok je tamo više lica, čiji se govor smenjuje, kao u pravom igrokazu, ovde su samo dva lica, Sebor i Utješiteljica čežnje. Umeće strukturiranja većih celina, pokazano i u prethodnoj zbirci, ovde je vrhunski artistski izvedeno. Osnovni postupak je preraspodela. Celina je prstenasto ili simetrično organizovana. Reči Sebor otvaraju i zatvaraju ovaj deo, organizacija stiha je različita, a postoji i neznatno leksičko odstupanje. Sledeća celina je i na početku i na kraju obeležena sa tri tačkice stavljene u zagradu (...), što je, kako se to jedan ruski formalista izrazio o Puškinovom postupku u Evgeniju Onjeginu, nulta vrednost stiha.

Različita je organizacija stiha: prva dva stiha su u drugom slučaju razbijena na četiri, u prvom slučaju imamo »nebeske ceste«, u dru-

gom »nebeski vid«, poslednji stih je u drugom slučaju razbijen i drugi deo je stavljen u usta Seboru. Sve to utiče na preraspodelu protoka energije stiha, jer se menja ritam. Ritam je dominantni konstruktivni faktor ove poezije. On se postiže ponavljanjem i variranjem. Čitav jedan niz nadglasavanja Sebor i utješiteljice čežnje jezičkom organizacijom stoje jedan naspram drugog kao pozitiv i negativ (što se proteže od 54. do 61. strane), a završava se kodom (ključnim stihovima koji zatvaraju deo: »Sebor. (pitko) // Što je sunce među svjetilima / to je pjesma među pjesnicima / to je pjesnik među vjesnicima / to je pjev među krijesnicama«). U okviru ovog dela zbirke nalazi se još jedan izuzetan primer upotrebe iskustva vizuelne poezije u kombinaciji sa stepenastom strukturom poznatom i razrađenom u prethodnoj zbirci. U tri para nadglašavanja Utješiteljice čežnje i Sebor, Utješiteljicine reči su u I slučaju: »Uznesi me da ti nosim sne / sne nošene od svetla su-

tonjeg«: u II slučaju: »Uznesi me da ti bistrim tle / tlo bistro od svetla sutonjeg«: u III slučaju: »Ponesi me da ti brstim dno / dno brsteće od svetla sutonjeg«. Drugi stih je uvek na stranici ispisan kao »pattern« (šara) u obliku zata-lasale linije od reči. Jasan je postupak variranja, stepenasti postupak, koji se u ovom slučaju, umesto na plohi jedne stranice papira (kao u analiziranom slučaju iz prethodne zbirke), proteže u prostoru knjige, u pitanju su tri lista papira koji slede jedan za drugim. Pored Toga, zanimljivo je i to da su stihovi ispisan na istom mestu, na dnu stanice, te bi se u idealnom slučaju u potpunosti preklopili, što bi usled variranja u leksici bilo nepotpuno naručavanje ta-utologije.

I još jedna karakteristika poezije ove vrste: svoj puni smisao ostvaruje kao celina, kao knjiga, u odnosima većih i manjih delova, u celini odnosa korpusa leksike, sintakse, u celini korpusa postupaka. ○○○

PESNIČKA RE/PREZEN TACIJA '90.

Zoran Đerić

Fenomen savremenosti, a s njim i modernog (post-modernog) pesništva, trajan je i problematičan dotle da se nikad ne može do kraja sagledati, definisati, čak ni opisati sa preciznošću (objektivnošću, koju od nas zahteva književna kritika; subjektivnošću, koja nam se, neminovno, nameće kao naš izraz, potreba, stav ili učešće). Dakle, to je neprestani proces stvaranja, paralelan sa podjednako promenljivim, uslovno određenim sistemom vrednovanja, prepoznavanja i dešifrovanja stvaralačkih tokova, postupaka, pojava i dela. Pri tom se (u tome je uslovnost) ne pretenduje na konačnost ocene (estetske »osude«), nezahvalno je, nepopularno, nepreporučljivo (sa jednog interpretativnog stanovišta) izričati neprimerene ili preuranjene kao »kazne«, tako ni »pomilovanja« za najnovije literarne, poetičke i neke individualne nastupe ili prestupe. Ne valja ih, upozorava nas Hugo Fridrih, ni usvajati niti odbacivati brzopleto. Savremenost, s njom i pesništvo, treba da bude »počašćeno spoznavanjem«.

A kakve su naše spoznaje ono što se piše, objavljuje i deklariše kao savremena poezija?

Sudeći po prorednosti književno-kritičkih tekstova, odsustvu samo-refleksija, slabom interesu za pesničke programe »uživo« i na papiru (posredstvom časopisa, novina i knjiga) recepcija je oskudna, s njom i spoznaja pesništva; ono egzistira u prilično zatvorenom krugu: ne hermetičkom u konotativnom smislu, već, jednostavno, u okrilju samih pesnika i onih koji su na bilo koji način, posredno ili neposredno, na njih upućeni.

Tako malo se pisalo o prošlogodišnjoj pesničkoj produkciji; mnoge knjige prođu nezapaženo; sve je manje književne periodike; sve manje onih koji pišu o novim knjigama poezije i sve manje prostora za poeziju. Znači li to da se interes za pesništvo osetno smanjio?

Udeo poetskog u duhovnom, pa u životu uopšte, velik je, suštastven, ma kako se, neupučenima, činio nebitan, jer je poezija dijagram unutrašnjih stanja i raspoređenja, nerv vremena, intelektualnih moći, najčvršća duhovna struktura koja, istovremeno, omogućava najveći protok energije i maksimum snage koji se crpe iz bogate tradicije, kompleksne, dinamične, sad već i tragične savremenosti, našeg učešća i saučešća u svemu tome.

nerazgovetne reči, tek započeta artikulacija, ukinuti mnogi komunikativni kodovi, zatureni smisao, dezinformacije, sirov jezički materijal. Sve je to, naravno, namerno izazvano. U nekim fazama poetički zahtev: konkretistička, vizuelna, konceptualna, signalistička poezija. U svakom slučaju, rezultati jednog nekonvencionalnog, eksperimentalnog, stvaralačkog traganja, ne za rešenjem i smislom, već za nečim drukčijim. Sve se problematizuje, sve je izazov. Nema velikih otkrića, ali ni u životu nema mnogo neponavljivosti, nezaboravnih trenutaka.

Tucićeva poezija izranja iz polja mogućnosti. Za jedno takvo delo, podvlači Šarl Moraze, najvažnije je ispitivanje mogućnosti, a autor mora biti spreman da preuzme rizik. Raspon je velik, za mnoge nepremostiva provalija: od kreativnosti do oveštalosti; od afirmacije do estetske diskvalifikacije... Primer ovog pesnika je i indikativan

i reprezentativan: svoje prve knjige je objavljivao u privatnim, malim i nezavisnim izdanjima; ostajao, najčešće, izvan antologija i konteksta savremene književnosti; za status značajnog pesnika preostaje mu još da se izbori (put ka tome su nedavno objavljene sabrane pesme), itd. Uostalom, to je taj rizik na koji pesnik mora biti pripremljen kada se uključuje u tako razorne, do kraja neizvesne stvaralačke (i estetske) procese.

»Kada rastakanje i trošenje dovede u pitanje smisao, pojavljuje se poetska vizija u svom totalitetu«, primećuje Čarls Singleton. »Struganje mašte«, knjiga u kojoj su sabrane sve Tucićeve pesme a koja se ove godine pojavila kod istog izdavača, u biblioteci koja predstavlja najznačajnije pesnike iz Vojvodine, svedoči o totalitarnosti njegovih tekstualnih projekcija koje i posle dugogodišnje transformacije nude dovoljno jasnu i upečatljivu pesničku viziju.

Milovan Miković:

IZA NE,

»Osvit«, Subotica

Vujica Rešin Tucić:

SNEG VEJE, LJUBAV JE
VEČNA,

»Dnevnik«, Novi Sad

»Dečji inat određuje fokus Tucićeve optike«, ističe Vladimir Miličić u predgovoru ovim, prvim, izabranim pesmama V. R. Tucića »Ono što se odraslim (stereotipnim) čitaocima čini da je u Tucićevoj poeziji provokacija, u dečjem prijemnom aparatu pokazuje se kao odgovarajuća, izravna reakcija na događaje i stvari«, pravda urednik uvršavanje ovog pesnika u ediciju

»Detinjstvo«. I dvostruko je u pravu: imao sam prilike da se uverim kako deca radosno primaju ove pesme na koje se odrasli »roguše«, kao i to da odbijaju književnost koja je njima namenjena, jer je lažna, neiskrena, kvazi-dečja. S druge strane, nerazumevanje kod onih kojima su ovi tekstovi primarno upućeni proističe iz same njihove prirode: to su radikalno-destruktivne strukture, ponekad

Vladavina fragmenata« (kako je naslovljena jedna Mikovićeva pesma) sintagma je koja govori o strukturi ovih pesama: polaze od citata, aludiraju već naslovima, zavode nas fusnotama; sastavljene su od isečaka iz različitih svetova — podjednako fiktivnih i realnih: mešaju se istorijske činjenice, pesničke istine, svedočanstva, dnevnici, pisma, kuvarski recepti sa izmišljotinama iz različitih vremena. Pesnik je legitiman naslednik svega postojećeg, dostupnog njegovom duhu i podložnog uključivanju u pesništvo. On je tu da istinu učini fikcijom a fikciju istinitom. Šta je šta — teško je razlučiti, čak i kad smisao nije skriven u metafore, pokriven pepelom i zaboravom.

Miković je u dosluhu sa različitim misliocima: dragi su mu stari Grci, ali i modernisti, potom egzis-

tencijalisti i postmodernisti, kao i individualisti iz svih vremena, izvan škola i pravaca. Ipak, njegovu poeziju ne treba obeležavati kao refleksivnu: ona uočava probleme, ali ne problematizuje po svaku cenu, niti nudi nekakva praktična, tobožnja rešenja. Ne odriče mo time pesmi smisao, pravo na istinu, sliku ili kritiku stvarnosti. Životna pravila, društvene norme i zakoni ostaju uglavnom izvan književnosti, koja primenjuje drukčiju gramatiku i semantiku; pesnički jezik je analogan realnosti na jedan mnogo slobodniji, proizvoljniji način, dakle od doslovnosti i stroge funkcionalnosti.

Poezija pred nama predstavlja pesnikov izbor iz rukopisa koji su nastajali za poslednjih pet godina. Ta činjenica nije narušila kompaktnost knjige, naprotiv — pažljivim odabirom i rasporedom pes-

ničke grade postignuta je čvrsta, homogena, poetički zaokružena celina kojom je ovaj subotički pesnik potvrdio svoju vezanost za stih kojim poput sonde meri dubine, inače nedostupne, mnogo bliže snu, mitologijama, kulturama i civilizacijama koje su nestale ili koje su tek naše duhovno naslede,

nego stvarnosti koja se ne previda i pred kojom se ne zatvaraju oči, pesnik je ne interpretira, ne identifikuje se s njom, ali izvlači i iz nje pojedine »suptilnije istine« (M. Landman), pesničke doživljaje, izvesna poredjenja, poetološke intencije i sadržaje.

na koji je, svojevremeno, ukazivao Jan Kot).

Jezik je fitilj koji držimo među zubima a da, često, nismo ni svesni njegove eksplozivne potencije. Despotov je, od samog početka, znao kakvim »oružjem« raspolaže i »kresao« ga je u svoju odbranu ili u odbranu poetike. Od konkretnističkih (i drugih neo-avangardnih) varnica i ponekad čoraka, do sve usmerenije i prodornije postmodernističke vatre; od rukopisa, preko prepisa na pisačkoj mašini, do kompjutera i tekst-procesora — kalio se pesnički jezik Vojislava Despotova, različito definisao, ponekad paradoksalno: jednom se pesnik identifikovao sa jezikom, jer mu je to bilo neophodno da bi se ostvario; drugi put je izbijalo ono »nesvesno poput jezika« (kako bi to rekao Lakan). Pri-

marne ekvivalentnosti jezika, bilo da su prenaglašene ili vrlo suptilne, snaga su (ne samo predmet) ove poezije, energija koja sa različitim intenzitetom isijava iz ovih stihova i širi se (iz knjige u knjigu, iz pesme u pesmu) kao koncentrični krugovi (N. Ruve) od pesnika ka nama, koji čitamo, koji se nadnosimo nad ovim stranicama.

U jeziku, još jedna dimenzija je bitna i uočljiva: humorna. I ona se realizuje preko jezika. Despotov je pravi majstor sofisticiranog humora, tipičan postmoderni »zavodnik«: poznaje i koristi sva sredstva da nas oraspoloži, da pomeri naš horizont očekivanja. Njegovi stihovi su kinetički, teže ritmu i rimi, kao da žele da nas prikopčaju, da nas integrišu, u svakom slučaju prenose na nas svoj trip, koji može da postane i naša duhovna i duhovita stimulacija.

Novica Tadić:

ULICA, »Rad«, Beograd

U opusu Novice Tadića već je desetak pesničkih knjiga, dva izdanja izabranih pesama; demonsko prisustvo, originalna metaforika zla, izopačena simbolika svega postojećeg; »insistiranje na negativnoj estetici« (V. Pavković); odsustvo Boga, vere, ideala; »rastrojstvo čula« (Rembo); iracionalnost; strah i grčevite reakcije; nema nežnosti i ljubavi (one su potisnute, prtajene) ni u početnom, pomalo folklornoj melodiji, ni u potonjim psalmično intoniranim pevanjima, niti u izrazito urbanoj dinamici njegovih najnovijih knjiga. Malo je vedrine pod crnim, zlokobnim oblacima koji su se nadvili nad pesnički svet Novice Tadića, ali već dugo je očigledno da je taj svet njegov i nepopovljiv, stvaran i fantastičan, podjednako, a da je on autentična, po mnogo čemu izuzetna, pojava u novijoj srpskoj poeziji.

Doprinos ovog pesnika i u prošloj godini je bio velik (i u kvantitativnom i kvalitativnom smislu): objavio je, ako se ne varam, tri pesničke knjige. Njegove knjige imaju dobru književno-kritičku recepciju, tako da se može reći da je jedan od retkih savremenih pesnika koji je temeljno pročitan, sagleđan u celini, u aktuelnosti trenutka, upravo u naponu stvaralačke snage.

Iako sve njegove knjige treba sagledati i tumačiti kao jednu, u totalitetu (kako predlaže Jasmina Lukić), a sve njegove pesme čitati kao jednu »demonsku (anti)poemu« (po predlogu Mihajla Patnića) jer prevazilaze pojedinačna značenja a punu vrednost dostižu u polifoničnom zbiru; u ovom

kratkome pregledu nema ni prostora ni namere za jedan takav poduhvat. Skiciraćemo, znači tek ovlaš i u najkraćim crtama, knjigu »Ulica«, još jedan demonski spev, još jedan prilog Tadićevom jedinstvenom poetičkom konceptu.

Nova, nazovimo je, uslovno, gradska poezija Novice Tadića sve manje je iluzija a sve više simulacija stvarnosti koju pesnik zatiče na gradskim trgovima i ulicama, dvorištima i smetlištima. To je, istovremeno, i njegova fikcija tih istih realiteta, njegove noćne more i svakodnevnne halucinacije. »Stvarnost, slike, fikcije, sve postaje digitalno i mi se suočavamo s novim poretkom vizuelnog« (Mark Gijom).

Grad nije nova metafora, oduvek je, uz ona čisto urbana (spoju praktičnog i lepog, civilizacijskog života), nosio i neka zlokobna značenja (vremena velikih epidemija, kuge i požara, vojnih opsada, bombardovanja i drugih razaranja), koja su u literaturi počeli da zaživljavaju kroz dela E.A. Poa i Bodlera, kroz novinske crne hronike, policijska dosijea, itd. U poeziji Novice Tadića, koja je još ranije obeležena skepsom, cinizmom, paradoksalnostima svih vrsta, a pesnik subverzivnim duhom (Pavković) prepariranje prirode, betonizacija i elektrifikacija života i sve drugo što čini neku urbanu predstavu — doživljava poraz, poziva na bezuslovnu predaju; u situaciji kad grad je Pakao, mračne sile ulice vladaju: čudovišta iz haustora; prosjaci, prostitutke, lopovi, ubice; mutanti iz atomskih skloništa i druga bića iz sna, isto tako preteća, pojavna, zla.

Vojislav Despotov:

VESELI PAKAO EVROPOEZIJE, UKCG

Udruženje književnika Crne Gore prošle godine je objavilo čak dvadeset naslova. Jedan od njih (najneobičniji, oksimoronski) okuplja najnovije pesničke adute (i vedute) Vojislava Despotova, pesnika iz Vojvodine koji na ovaj način uspešno gostuje na »tudem« terenu. »Veseli pakao Evropeozije« je još jedna pesnička pobeđa, bod savremenoj srpskoj poeziji i plasman ovog pesnika ka vrhu, među najznačajnije, najautentičnije autore devedesetih.

Izuzetno produktivan i svestran (do sada je objavio sedam knjiga poezije, dva romana i knjigu eseja, kao i dvadesetak knjiga prevoda) Despotov je stvaralac koji je, do sada, prošao više poetičkih faza, istražujući, prevashodno, jezik, kao ekvivalent vitalnog supstrata, u različitim situacijama: čas pokazujući njegovu neponovljivost, čas dokazujući njegovu nemogućnost i nemoštost, njegova ponavljanja, proizvoljnost, kombinatoriku (problem asimetrije u jeziku,

Milovan Marčetić:

BEZ IMENA, BEZ LICA, BIGZ

Treća knjiga Milovana Marčetića, jednog od najistaknutijih mladih srpskih pesnika, već je potvrdila poetske vrednosti i substancijalitet: ponela je nagradu »Milan Rakić« i više afirmativnih, visprenih kritičkih recenzija. To je knjiga različite stihovne organizacije: od rimovanih distiha, preko pesama u prozi, nalik na dnevničke zabeleške, do dužih asocijativnih nizova. Primer stilске i poetičke opuštenosti, prepustanja samom lirskom »sadržaju« da pronade formu koja mu najviše odgovara. Tako dolazi do koincidencija (namernih ili izazvanih, spontanih ili slučajnih — za recepijenta to je manje važno) koje funkcionišu poetski uverljivo, ponekad fascinantno, sasvim adekvatno svetu (slikama) koji nam srediđu.

U carstvu imaginarnog (za koje je naša percepcija uvek otvorena) slobodno se dodiruju i prožimaju realnost i fikcija, san i java, strah i nada, igra naspram strogih »životnih« pravila. Proces iščekavanja stvarnosti, koji je zahvatio ovo pesništvo, evidentan od prve knjige, doveo je Marčetića u vezu sa nadrealističkom poetikom (oneobčavanje, crni humor, paradoksalnost, parodičnost, i slično) koja je malo prigušila njegov, čini se autentičniji, senzibilitet današnjice — sav od heterogenih osećanja, prilično nostalgичnih. Poslednjom knjigom, »Bez imena, bez lica« Marčetić se oslobada tog nadrealističkog »kompleksa« i daje odušak svojoj maštovitosti, svom raspoloženju koje je do srži postmoderno.

Tekstovima koji (već sam napomenu) izgledaju kao da su izstrgnuti iz pesnikovog dnevnika, objavljuje se privatnost, stiče se individualna autonomija (Zil Lipo-vecki). Ona, naravno, nije banalna, ni transparentna ni informativna, već implicitna, semantički bogata. S druge strane, onirički svet, takode prisutan, omogućava lebdenje između krajnosti, izmicanje stvarnosti, izbegavanje datosti, svih normi, ali i kazni zbog njihove

vog kršenja. Lirski subjekt se oslobada tako što analizira svoja osećanja, zapažanja, slike iz svojih snova; postaje svestan svoga Ja, ali i svoga Nad-Ja, koliko i nesvesnog, dugo skrivanog i potiskivanog sadržaja. Suočavajući se sa svojim željama i potrebama, preuzimamo vođenje uloga koje su nam namenjene. Na putu do realizacije, do zadovoljenja, nema straha od autoriteta, nema osećaja krivice, manje vrednosti, nesamostalnosti i drugih ograničenja. Ličnost postiže potpunu emancipaciju.

Još neka postmodernistička obeležja odlikuju ovu poeziju: spontanost, lakoća pevanja i »tečnost« izražavanja. To je riskantna pesnička investicija, može biti olako shvaćena i površno prihvaćena; Marčetićev slučaj je oslobođen takve bojazni: kompetencija je zagarantovana, s njom i čitalačka kompetencija. Marčetić je pesnik i sa imenom i sa licem koje se prepoznaje, u koje se ima poverenja.

Đorđe Kuburuć:

POEMA O PRAZNOJ PROSTORU, »Osvit«, Subotica

Najmlađi u ovom izboru od sedam pesnika, Đorđe Kuburuć, ima dovoljno godina (33) da oseti »unutrašnju pustoš«, jedan metafizički trenutak pevanja o ništavilu, nagoveštaj apokaliptičkog svršetka koji sada čitamo i osećamo kao stvarnu pretnju, »moć negativnog« koja je, zaista, poprimila ogromne razmere.

Kada se pojavila »Poema o praznom prostoru«, sredinom prošle godine, opsednutost prazninom i slutnja razaranja, bila je

